

UNELE ASPECTE PRIVIND RELAȚIILE LUI MIHAI VITEAZUL CU SAȘII DIN TRANSILVANIA DE SUD*)

de GERNOT NUSSBÄCHER

La intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania, în octombrie 1599, sașii constituiau un factor important în viața politică și economică a acestei țări. Domnitorul a ținut seamă de acest fapt și l-a folosit pentru atingerea scopurilor sale de realizare a primei uniri a celor trei țări românești.

În cadrul principatului autonom al Transilvaniei, constituit în 1542, puterea politică era deținută de cele „trei națiuni” privilegiate — nobilii, secuii și sașii¹. Teritoriul „națiunii săsești” avea o pondere însemnată în economia Transilvaniei. Aici se aflau majoritatea orașelor transilvănene, evaluate pe baza dezvoltării meșteșugarilor și a comerțului cu țările române extracarpătice. În raport cu suprafața sa, care reprezenta circa a șasea parte din Transilvania², de pe acest teritoriu se încasau peste un sfert din impozitele țării³.

Mihai Viteazul a făcut cunoștință și a întreținut legături cu sașii transilvăneni și înainte de intrarea sa în Transilvania. Amintim participarea unui contingent săsesc la campania antiotomană din 1595, la bătăliile de la Călugăreni⁴ și Giurgiu⁵, precum și efectuarea unor misiuni diplomatice pentru Mihai Viteazul de către brașoveanul Marcus Schunckabunck⁶.

În cronicile săsești se menționează adesea prădăciunile și incendierile efectuate, în general, de trupele de mercenari străini aflați în oastea domni-

*Comunicare prezentată la Simpozionul Închinat aniversării a 375 de ani de la prima unire a țărilor române sub Mihai Viteazul, Brașov, 23 mai 1975.

¹ cf. Acad. D. Prodan, *Supplex libellus Valachorum*, Ediție nouă, refăcută, București 1967, pag. 65—74.

² „Pământul crăiesc” avea o suprafață de 194 mile pătrate, iar teritoriul Transilvaniei întregi era de 1.107 mile pătrate. Cf. Friedrich Hann, *Über die siebenbürgische Staats-Steuer (contributio regia) mit Beziehung zur Volksökonomie*, în „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde”, vol. IV, fasc. 1, Sibiu, 1850, pag. 16—17.

³ În 1599, „națiunea săsească” plătea impozit pentru 20.000 de „porți”, cf. *Hurmuzaki*, XII, nr. 1145, p. 776. În 1602 numărul „porților” la „națiunea nobililor” era de circa 50.000, cf. Szilágyi Sándor, *Monumenta Comittalia Regni Transsylvanicae*, vol. V, Budapesta, 1879, pag. 166. Cf. și G. D. Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen*, vol. I, Sibiu, 1925, pag. 298.

⁴ *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, vol. V, Brașov, 1909, pag. 149.

⁵ *Ibidem*, pag. 150.

⁶ Carl Göllner, *Über die diplomatische Mission des sächsischen Bürgers Marcus Schunckabunck im Dienste Michaels des Tapferen (1597)*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, nr. 2/1959, pag. 153—157.

torului. Se arată însă și dezacordul hotărît al lui Mihai Viteazul, care nu putuse opri trupele de la excese⁷.

În continuare dorim să prezentăm numai unele documente ale marelui voievod, care se referă la relațiile sale cu sașii din sudul Transilvaniei⁸.

Din păcate, multe din documentele lui Mihai Viteazul cu privire la relațiile sale cu sașii s-au pierdut. De aceea, cele păstrate și publicate ilustrează numai unele aspecte, demne totuși de reținut.

Obiectul lucrării de față îl constituie în mod special prezentarea documentelor emise de marele domn referitor la relațiile sale cu sașii din Transilvania de sud, care nu au fost cercetate încă din acest punct de vedere.

Una din primele sale acțiuni, după intrarea triumfală în Alba Iulia, la 1 noiembrie 1599, a fost o circulară către orașele săsești pentru un împrumut de bani, la 3 noiembrie. De la Orăștie a cerut 1 000 florini⁹, iar de la Bistrița 5 000 florini¹⁰. De la Brașov a solicitat, prin intermediul senatului Marcus Schunckabunck — care împlinise anterior misiuni diplomatice pentru domnul muntean — suma de 15 000 florini¹¹.

Față de orașul Sibiu, Mihai Viteazul și-a manifestat increderea, atribuindu-i la 6 noiembrie 1599 paza și apărarea pasului Turnu Roșu potrivit obiceiului vechi¹².

Următorul document privitor la relațiile domnului cu sașii se referă la prima dietă din Transilvania, convocată de Mihai Viteazul la Alba Iulia pentru 20 noiembrie 1599, unde domnul solicita în „propunerile” sale alimente și bani pentru armată. Hotărîrea dietei Transilvaniei este următoarea:

„Pentru dăinuirea patriei și pentru bunăvoința noastră față de Măria Ta, din dragă voie făgăduim Măriei Tale cite 6 florini de fiecare poartă ... La dajdia aceasta să contribuie și sașii, după obiceiul lor”¹³. Din această sumă, potrivit hotărîrii dietei, „locurile și satele arse în cursul acestui război trebuiau să fie scutite de dare”. În acest sens, Mihai Viteazul, la 13 ianuarie 1600, a scutit plata impozitului pentru 4 000 de porți pentru „națiunea săsească”, deci o cincime din cuantumul total¹⁴. Tot la sași se referă și articolul pri-

⁷ *Quellen ...*, vol. V, pag. 284 „vaivoda ... iuraverat, siquidem sua voluntate ista non fieri, sed tantam multitudinem militum furiosorum se reprimere non posse”. Cînd, în preajma campaniei în Moldova, a fost incendiat satul Hărman, făptașul a fost spînzurat din ordinul domnitorului. cf. *Quellen ...*, vol. IV, Brașov, 1903, pag. 183.

⁸ S-au păstrat însă și multe documente referitoare la legăturile lui Mihai Viteazul cu Bistrița și cu sașii din nordul Transilvaniei, care merită un studiu aparte, și care nu au fost incluse în această lucrare.

⁹ *Hurmuzaki*, XII, nr. 774, pag. 485.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 775, pag. 486.

¹¹ *Quellen ...*, V, pag. 285.

¹² *Hurmuzaki*, XII, nr. 782, pag. 491.

¹³ Ioachim Crăciun, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de istorie națională Cluj”, VII (1936–38), București, 1939, extras, pag. 6–7. Cf. I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I, 1599–1699, Cluj, 1940, nr. 4, pag. 6–12.

¹⁴ *Hurmuzaki*, XII, nr. 972, pag. 613–614.

vind respectarea privilegiilor, scrisorilor și libertăților vechi. Sașilor le este apoi dedicat un articol special, în care se arată expres, că ei „nu sînt mai puțini însemnați în țara aceasta”¹⁵.

Pe aceeași linie de confirmare a vechilor privilegii, Mihai Viteazul, la 10 ianuarie 1600, întărește — pentru orașul Brașov — dreptul de percepere a vămii (vigesima), la tirgurile din Brașov, apoi în localitățile Mediaș, Sighișoara, Aiud, Cetatea de Baltă, Biertan, Rupea¹⁶.

Pentru a-și apropia pe fruntașii Universității Săsești, Mihai Viteazul conferă judeului regal de Sibiu și comitelui națiunii săsești, Albert Huet și primaului din Sibiu, Lucas Enyeter, dijmele din posesiunile Bălcaci, Jidvei, Tirnava și Apoșul¹⁷.

Pentru comunele Prod. Hoghilag și Seleușul Mare, situate în scaunul săsesc Sighișoara, Mihai Viteazul confirmă, la 23 ianuarie 1600, dreptul de liberă folosire a sării din salinele din scaunul secuiesc Odorhei¹⁸.

Tot astfel, la 5 februarie 1600, întărește și locuitorilor din Rîșnov dreptul asupra muntelui Baiul¹⁹.

Întreținerea armatei numeroase reclama cheltuieli mari. Pentru a-i obține, Mihai Viteazul s-a adresat și superintendentului (episcopului) bisericii evanghelice, Lucas Unglerus, care își avea sediul la Biertan, pentru un împrumut de 10000 florini²⁰.

Domnitorul a convocat pentru data de 12 martie 1600 o dietă la Brașov, care s-a întrunit efectiv în zilele de 14 și 15 martie 1600²¹. Dieta a hotărît un nou impozit de 4 florini de fiecare „poartă”; „aceste sarcini vor fi purtate de sași după obiceiul lor”²², din care reveneau 80000 florini „Universității Săsești”. Delegații la dietă au arătat că pînă atunci Brașovul a plătit peste 30000 florini, iar Sibiuul 45000 florini în afara impozitelor obișnuite²³, ceea ce denota un sprijin material foarte important.

Întors de la Brașov la Sibiu, Mihai Viteazul intervine, în calitate de principe al Transilvaniei, la cererea „judeului și juraților și a tuturor locuitorilor posesiunii săsești Benești (Begendorff)” din scaunul săsesc Nocrich, pentru restituirea către comună a unei case, ridicată prin abuz și forță de către fostul jude regal Petrus Gerendi în acest sat²⁴.

¹⁵ „În ceea ce privește pe sași, care nu sînt mai puțin însemnați în țara aceasta, plîngîndu-se de mari lipsuri și jafuri din partea vagabonzilor, am hotărît cu învoirea milostivă a Măriei Tale: ca nici domn, nici nemeș (nobil), nici servitor și nici un om de orice rang ar fi, umbînd printre ei, să nu cuteze a le lua ceva cu puterea, ci aceluia care doresc adăpost, să li se dea adăpost, iar de ar avea trebuință de ceva să li se dea pe bani și dacă ei de bună voie ar feri (păstra) cuiva ceva, să rămînă la judecata lor” cf. Ioachim Crăciun, *op. cit.*, pag. 10.

¹⁶ *Hurmuzaki*, XV, 1, nr. 1464, pag. 755.

¹⁷ *Hurmuzaki*, XII, nr. 987, pag. 627.

¹⁸ Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Sighișoara, A.O.S. nr. 526.

¹⁹ *Hurmuzaki*, XV, 1, nr. 1475, pag. 757.

²⁰ *Hurmuzaki*, XII, nr. 1098, pag. 734.

²¹ *Ibidem*, nr. 1145, pag. 776.

²² I. Crăciun, *op. cit.*, pag. 14; cf. I. Lupaș, *op. cit.*, nr. 12, pag. 28–33.

²³ *Hurmuzaki*, XII, nr. 1145, pag. 778.

²⁴ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VI, București, 1933, nr. 67, pag. 72–93; cf. I. Lupaș, *op. cit.*, nr. 13, pag. 33–35.

Revenit în reședința de la Alba Iulia „Mihai Viteazul pregătește cu febrilitate campania din Moldova — ultima etapă a primei uniri a celor trei țări românești. Apelează în acest sens și la capitlurile bisericii evanghelice săsești și la scaunele săsești, pentru a pregăti cai, care de război și cărăuși, după vechiul obicei²⁵.

Mulți nobili se refugiaseră în orașele săsești, de frica mișcărilor sociale prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania²⁶. Pentru a ușura situația orașelor, Mihai Viteazul a poruncit ca acești nobili să fie expulzați, iar rezervele lor de alimente să fie sechestrate pentru armată²⁷. După câteva zile însă revine asupra poruncii și permite găzduirea nestingherită a nobililor în orașe²⁸, deoarece nu se putea lipsi de ajutorul nobilimii.

În preajma campaniei în Moldova, Mihai Viteazul a convocat la Brașov o adunare a „Universității Săsești“, pentru a solicita, poate, un eventual ajutor. Rapiditatea campaniei, încununată de succes, a făcut ca acesta să nu mai fie necesar²⁹.

La 16 mai el anunța orașelor transilvănene unirea Moldovei. „De aceea domniile voastre să fiți veseli și cu bucurie³⁰“. La porunca domnului, în cinstea acestui eveniment trebuie să se tragă salve de tun. La Brașov ele s-au tras la 26 mai 1600³¹, cu o lună înainte de sosirea biruitorului și unificatorului în orașul de sub Timpa³².

După întoarcerea sa din Moldova Mihai Viteazul a convocat pentru 20 iulie 1600 o nouă dietă, la Alba Iulia, cărcia îi cerea atât bani pentru întreținerea oștirii, cât și participarea efectivă la lupta împotriva trupelor fostului principe Sigismund Bathori, revenit în Transilvania cu sprijinul marilor feudali. La această dietă s-a votat un impozit de 6 florini pe poartă³³. Pentru justa stabilire a impozitului, Mihai Viteazul a trimis, a doua zi după încheierea dietei, împuterniciți la Sibiu și Brașov, care să verifice acțiunea de repartizare a impozitului, deoarece aflase că s-au comis nereguli³⁴. În ziua următoare a dispus trimiterea la timp și fără scăderi a impozitului³⁵.

²⁵ — 25 martie 1600 — către capitlul Mediaș, cf. Gh. Duzinchevici, *Nouii documente de la Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor“, VII/2, 1947, pag. 379, doc. nr. II;

— 27 martie 1600 — către capitlul Miercurea Sibiului, cf. Zoe G. Balș, *Două acte de la Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor“, I, 1924, pag. 267—268;

— 9 aprilie 1600 — către episcopul Lucas Unglerus, cf. Gh. Duzinchevici, *op. cit.*, pag. 380, doc. nr. IV;

— 17 aprilie 1600 — către scaunul Miercurea Sibiului, cf. Zoe G. Balș, *op. cit.*, pag. 268.

²⁶ Cf. St. Pascu, *Mișcări fărănești prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Studii și materiale de istorie medie“, vol. I, București, 1956, pag. 123—154.

²⁷ *Hurmuzaki*, XII, nr. 1183, pag. 818—819 (pentru Bistrița);

Ibidem, nr. 1184, pag. 819 (pentru Sibiu).

²⁸ *Ibidem*, nr. 1201, pag. 835.

²⁹ Moldova a fost deja cucerită „cu pace“. *Ibidem*, nr. 1262, pag. 909.

³⁰ *Ibidem*, nr. 1263, pag. 909 (pentru Sibiu și Bistrița);

Hurmuzaki, IV, 1, nr. 34, pag. 61 (pentru Cluj).

³¹ *Quellen* ..., V, pag. 289.

³² *Ibidem*, pag. 290, 377.

³³ „Sașii să suporte greutatea în aceeași măsură cu noi, după obiceiul lor“, cf. I. Crăciun, *op. cit.*, pag. 17. „Universitatea Săsească“ trebuia deci să plătească 120.000 florini.

³⁴ *Hurmuzaki*, XII, nr. 1380, pag. 976.

³⁵ *Ibidem*, nr. 1386, pag. 978.

La dieta din Alba Iulia, Mihai Viteazul a impus câteva înlesniri pentru românii transilvăneni, piuă atunci excluși din sistemul politic al principatului. Astfel s-au acordat satelor românești pășuni pentru vitele mari pe hotarele satelor ungurești și săsești, pe bază de reciprocitate³⁶.

Un act însemnat a fost și confirmarea, la 3 august 1600, a privilegiilor clerului evanghelic săsesc privind perceperea dijmelor³⁷. Aceasta era desigur un act de recunoaștere a sprijinului pe care îl dăduse biserica săsească. Mihai Viteazul a emis de asemenea un document prin care, la 5 august 1600, confirma preoților din Vulcan (lingă Sighișoara) veniturile de dijmă³⁸.

Agravându-se situația din țară, Mihai Viteazul poruncește capitulurilor evanghelice să pregătească din nou cai și care de război cu cărăuși³⁹, urgențează plata impozitului de către sibieni⁴⁰ și cere livrarea de alimente pentru trupele sale⁴¹.

La începutul lunii septembrie, Universitatea Săsească s-a alăturat marilor feudali împotriva lui Mihai Viteazul, sperînd să-și păstreze vechile privilegii și să mențină vechiul sistem politic al Transilvaniei⁴².

Orașele săsești credeau că dacă se vor alătura taberei adverse lui Mihai Viteazul vor avea avantaje politice și economice. Evenimentele ulterioare au demonstrat însă că armata imperială de sub conducerea lui Basta era necruțătoare în stocarea țării, întrucînd orice precedent.

Atitudinea „Universității Săsești“, ca instituție a păturilor conducătoare ale sașilor din Transilvania, față de Mihai Viteazul, a fost determinată de poziția ei în sistemul politic al Transilvaniei, zguduit puternic de intrarea acestuia în Transilvania. Totuși, în timpul domniei sale, sașii au făcut eforturi materiale pentru susținerea acțiunilor lui Mihai Viteazul, eforturi apreciate de către voievod însuși și răsplătite prin confirmări de privilegii și donații, scutiri de impozite etc. Ca principe al Transilvaniei Mihai Viteazul, căuțînd să-și apropie, s-a purtat față de sași fără discriminare, respectînd rolul lor economic și politic în cadrul țării și integrîndu-i în marea sa operă de realizare a primei uniri a țărilor române.

³⁶ I. Crăciun, *op. cit.*, pag. 21; cf. I. Lupaș, *op. cit.*, nr. 24, pag. 53—61.

³⁷ *Hurmuzaki*, IV, 1, nr. 83, pag. 95—96; cf. I. Lupaș, *op. cit.*, nr. 26, pag. 62—63.

³⁸ Ion Ranca, *Patru documente sîghîșorene emise de Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor“, XLVIII, vol. XXXIII, nr. 1/1971, pag. 106, doc. nr. 4.

³⁹ — 12 august 1600 — către capitulul Sibiu, A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, nr. 151, pag. 158; cf. I. Lupaș, *op. cit.*, nr. 28, pag. 66;

— 14 august 1600 — către capitulul Sibiu, A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, nr. 153, pag. 159—160; cf. I. Lupaș, *op. cit.*, nr. 29, pag. 66—67.

— 15 august 1600 — către capitulul Sebeș, A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, nr. 155, pag. 160—161;

— 15 august 1600 — către capitulul Mediaș, cf. Gh. Duzinchevici, *op. cit.*, pag. 381, nr. V.

⁴⁰ *Hurmuzaki*, XII, nr. 1427, pag. 999.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 1466, pag. 1021.

⁴² Totuși, Mihai Viteazul, la 14 septembrie 1600, din tabăra de la Sebeș Alba, adresa o chemare de fidelitate față de împăratul austriac — al cărui loțiitor se considera — și față de el însuși. În continuare cerea din nou bani și provizii pentru armată precum și un împrumut de 2000 florini. cf. *Hurmuzaki*, XII, nr. 1469, pag. 1033.

EINIGE ASPEKTE DER BEZIEHUNGEN VON MICHAEL DEM TAPFEREN ZU DEN SACHSEN IN SIEBENBÜRGEN

(ZUSAMMENFASSUNG)

Anlässlich der 375-Jahrfeier der ersten politischen Vereinigung der drei rumänischen Länder unter dem Fürsten der Walachei Michael dem Tapferen (1593-1601) untersuchte der Verfasser die Beziehungen des Herrschers zu den Sachsen in Südsiebenbürgen.

Die Sachsen bildeten damals eine der drei privilegierten „politischen Nationen“ Siebenbürgens. Auf dem Gebiet der sogenannten „Sächsischen Nationsuniversität“ lebten Rumänen, Sachsen und Ungarn. Das Gebiet der „Nationsuniversität“ hatte eine grosse wirtschaftliche Bedeutung, da sich hier die meisten Städte befanden, die sich durch das Gewerbe und den Handel mit den ausserhalb des Karpatenbogens gelegenen rumänischen Ländern entwickelt hatten.

Die Siebenbürger Sachsen hatten Michael den Tapferen schon vor dem Antritt seiner Herrschaft in Siebenbürgen unterstützt, sowohl im Kampf gegen die Türken als auch bei der Herstellung von diplomatischen Beziehungen zum Habsburgerreich.

Die Arbeit bringt erstmalig eine Zusammenstellung der von Michael dem Tapferen selbst ausgestellten Urkunden, aus denen seine Haltung den Sachsen gegenüber ersichtlich ist. Der Fürst nahm Anleihen von ihnen auf, und erhielt grosse Steuerleistungen. Dafür bestätigte Michael der Tapfere die alten Privilegien, verlieh verschiedenen sächsischen Beamten Pfründen, ahndete Amtsmissbräuche, suchte die Lage der Städte zu erleichtern. Der Herrscher erliess erstmals auch Begünstigungen auch für die Rumänen und schuf gesetzliche Voraussetzungen für ein gutes einvernehmliches Zusammenleben mit den Ungarn und Sachsen.

Der Fürst wandte sich nicht nur an die „Nationsuniversität“ und an die Städte, sondern auch an die evangelische Kirche, die ebenfalls durch Anleihen, Lieferungen und Arbeitsleistungen seine Aktionen unterstützte.

Als Herrscher Siebenbürgens respektierte Michael Viteazul die wirtschaftliche und politische Rolle der Sachsen und war bestrebt, sie ohne Diskriminierung in sein grosses Werk der Vereinigung der drei rumänischen Länder einzugliedern.